

KOSTIMOGRAFINJA
IVANA BAKAL,
PREDSJEDNICA ULUPUH-a
I SEKCIJE ZA KAZALIŠNU
I FILMSKU UMJETNOST.
JEDNA JE OD AUTORICA
IZLOŽBE

'Kostimi Ike Škomrlj bit će dio postava kazališnog muzeja'

'BESKOMPROMISNO SVOJA-KOSTIMOGRAFKINJA IKA ŠKOMRLJ AJKI' izložba je otvorena u Lazaretima, u okviru programa Dubrovačkih ljetnih igara. Obuhvaća 30-ak kostima, a uz svaki eksponat ide i priča, puštaju se snimke predstava, a izložen je i njen radni stol s predmetima koje je koristila

Tekst ZRINKA VRABEC-MOJZEŠ Fotografije MARIN FRKA, DUBROVAČKE LJETNE IGRE

Prošle subote, 17. srpnja u dubrovačkim Lazaretima, u okviru programa ovogodišnjih Dubrovačkih ljetnih igara, otvorena je izložba „Beskompromisno svoja-kostimografkinja Ika Škomrlj Ajki“. Autorice izložbe koja ostaje otvorena do 5. kolovoza su kostimografkinja Ivana Bakal i teatrologinja Martina Petranović. Izložba je nastala u organizaciji Dubrovačkih ljetnih igara i Hrvatske udruge umjetnika primijenjenih umjetnosti, čija je Ika Škomrlj bila istaknuta članica.

Ivana Bakal ističe kako Ika Škomrlj nije bila velika samo u svom umjetničkom opusu, već je i aktivno sudjelovala u radu ULUPUH-a: „Ona je, kao članica ili predsjednica umjetničkog sekcije za kazalište i film, uvijek davala svoj doprinos struci i dobitnica je nagrade ULUPUH-a za životno djelo. Iako nikada nije predavala, Ika je zapravo obrazovala generacije kostimografa koji su kroz asistenture ili suradnje s njom puno naučili i puno profitirali, a u razgovorima i u suradnji s njom puno smo profitirale i nas dvije, kao autorice knjige a sada i izložbe“.

AUTORICE KAŽU KAKO JE IZLOŽBA PLANIRANA još za života Ike Škomrlj, s kojom su obje godinama surađivale, no na žalost, Ika je preminula 2018. i to nije doživjela. Zato su, na poziv obitelji, šogorice Zore i Jakova Sedlara, odlučile posthumno postaviti ovu retrospektivnu izložbu koju će nakon Zagreba i Šibenika moći vidjeti i publika u Dubrovniku.

Kostimografkinja Ika Škomrlj, (Zagreb, 13. srpnja 1932. - Zagreb, 15. listopada 2018.), poznatija kao Ajki, počela je raditi davne 1956. po završetku studija na Odsjeku za scenografiju Akademije za kazališnu umjetnost u Zagrebu. Tijekom više od pola stoljeća duge i iznimno plodne karijere ostavila je trag u svim većim hrvatskim kazališnim kućama i često surađivala s manjim, neovisnim teatrima i kazališnim skupinama. Za svoj rad dobila je niz nagrada i priznanja, među kojima se posebno ističu Nagrada Vladimir Nazor za životno djelo (2004.) i Nagrada za životno djelo Hrvatske udruge likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti (2016.). Radovi su joj uvršteni i u serijal knjiga posvećenih povijesti svjetske scenografije i kostimografije (World scenography, vol. II, 1990. - 2005., OI-STAT, Taiwan 2014.) i izloženi na međunarodnoj izložbi svjetske kostimografije na mijeni 20. i 21.

stoljeća (Varšava, 2018.).

Kostimografkinja i vizualna umjetnica Ivana Bakal aktualna je predsjednica ULUPUH-a i Sekcije za kazališnu i filmsku umjetnost. Autorica je više od stotinu kostimografija, brojnih strukovnih projekata i izložbi i brojnih radova na temu hrvatske kostimografije i scenografije. Predaje kao vanjska suradnica, docentica na Diplomskom studiju kostimografije Tekstilno-tehnološkog fakulteta u Zagrebu.

Teatrologinja Martina Petranović je viša

znanstvena suradnica u Odsjeku za povijest hrvatskoga kazališta Zavoda za povijest hrvatske književnosti, kazališta i glazbe Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu. Autorica je niza radova, knjiga i izložbi o kazalištu. S Ivanom Bakal urednica je biblioteke Kazališna likovnost u knjizi koju zajednički izdaju HAZU i ULUPUH. Među djelima koje je objavila je i knjiga „Prepoznatljivo svoja - kostimografkinja Ika Škomrlj“ iz 2014., na kojoj se djelomično i temelji postav ove izložbe. O konceptu izložbe Martina Petranović kaže:

„IZLOŽBA SE JEDNIM DIJELOM TEMELJI na knjizi, no trebalo je zadovoljiti puno parametara. Kao prvo, željele smo predstaviti njen ogroman opus koji je stvarala nekoliko desetljeća, od sredine pedesetih do pred samu smrt 2018. Posljednje kostime radila je za kazalište Trešnjava, za „Pepeljugu“ koja još uvijek igra. Bilo nam je važno na razini neke osnovne informacije pokazati što je sve radila, s kim i za koje kazalište. Izložba ima i određenu edukativnu komponentu jer pokazuje kako kostim nastaje, od skice do realizacije kostima, kao umjetničkog artefakta, a onda se kroz snimke i fotografije predstava može vidjeti i kako on funkcionira u odnosu s izvođačima, scenografijom, svjetlom. Ika Škomrlj je radila za sva nacionalna i institucionalna

'NAKON POTRESA
stradala su sva
kazališta i kazališni
depoi s kostimima.
Ovo je pravi trenutak
da se pokrene
kazališni muzej', kaže
Ivana Bakal, autorica
izložbe

TEATROLOGINJA MARTINA PETRANOVIĆ JEDNA JE OD AUTORICA IZLOŽBE O IKI ŠKOMRLJ

NA IZLOŽBI SE MOGU VIDJETI KOSTIMI IKE ŠKOMRLJ IZ HNK U ZAGREBU I KAZALIŠTA GAVELLA, HISTRIION, ŽAR PTICA, TREŠNJA I HNK OSIJEK

kazališta u Hrvatskoj, ali je često rado surađivala i s izvaninstitucionalnim, neovisnim skupinama i društinama. Cilj nam je bio njen opus približiti publici i tematski pa smo ga podijelili u nekoliko cjelina - predstave za djecu, dramske predstave, opere i operete te balet i ples. Ika se puno bavila kostimografijom za baletne i predstave suvremenog plesa. Završna cjelina su njezini kostimografski radovi izvan kazališta, taj opus nije tako velik, ali je ipak vrlo upečatljiv. Radila je za film, za televiziju, a radila je i vojne odore.“

NA PITANJE PREMA KOJEM KRITERIJU su birale izložene radove i kostime, Ivana Bakal priznaje da je osnovni kriterij bilo pokazati ono što je sačuvano i ono što postoji: „Na ovom mjestu je važno napomenuti da ne postoji kazališni muzej u Hrvatskoj, mjesto na kojem se takva građa čuva u adekvatnim uvjetima. Rekla bih čak da je situacija alarmantna. Prostori u kojima se čuvaju kostimi su često i bez klime i bez grijanja, ne samo u manjim kazalištima, već i u zagrebačkom HNK. Kostimi su po zimi na velikim minusima, po ljeti na ogromnim vrućinama, a trebalo bi ih čuvati u muzejskim uvjetima. Na žalost, to zbog ograničenih sredstava za kulturu općenito nikada nije prioritet. Postoji Odsjek za povijest hrvatskog kazališta pri HAZU, gdje se čuvaju skice, fotografije, programske knjižice, dok su kostimi pohranjeni po fundusima različitih kazališta i mnogi su ili izgubljeni, ili u vrlo lošem stanju. Sva sreća, jedan veliki dio skica pronašli smo u privatnoj arhivi Ike Škomrlj koju je ona sačuvala. No, na žalost, nitko po kazalištima nije sustavno odvajao kostime, barem po jedan iz važnih predstava koji se ne smiju dirati. Nama se dogodila vrlo neugodna situacija da smo u kazalištu, u kojem su postojali kostimi Ike Škomrlj još do prije nekoliko godina, kada smo ih koristili za postav izložbe 'Sto godina hrvatske scenografije i kostimografije', saznali da su u međuvremenu uništeni, odnosno raskrojani i reciklirani za drugu predstavu. To je najgori doživljaj u cijeloj toj priči. Bojim se da će i ovo sadašnje stanje kostima, ako se nešto ne učini, biti još puno gore za pet godina.“

Martina Petranović dodaje kako im je, zbog

svega navedenog, sljedeći projekt koji planiraju osnivanje zbirke kostima Ike Škomrlj kako bi ona ostala sačuvana za povijest. „Za sada smo zaokupljeni predstavljanjem ove izložbe po hrvatskim gradovima, od Zagreba, preko Šibenika do Dubrovnika, a nadamo se da će doći i u neke druge sredine gdje je Ika ostavila značajan trag. No razmišljamo o tome kako tu cjelinu koja predstavlja postav izložbe zaštititi i izdvojiti i kako da to bude odskočna daska za budući kazališni muzej.“

Autorice se ipak slažu da su, usprkos svim poteškoćama, zadovoljne rezultatom svoga rada, jer je na izložbi izloženo tridesetak kostima koji doista predstavljaju najvredniji dio opusa Ike Škomrlj. Uz svaki eksponat ide i priča, puštaju se snimke iz predstava, a izložben je i njen radni stol s predmetima koje je koristila, uz neizbježan "Rječnik simbola". Prikazuju se i isječki iz emisije „Soba s pogledom“ u kojoj je gostovala, tako da njen glas prati posjetitelje izložbe.

PREMA RIJEČIMA MARTINE PETRANOVIĆ, najviše kostima ipak je iz zagrebačkog HNK, gdje je Ika Škomrlj i najviše radila, iako je cijeli život imala status slobodne umjetnice: „To je za nju bilo pitanje vlastitog odabira, umjetničke slobode i osobnog integriteta, ali ipak se može reći da je zagrebački HNK na neki način bio njena matična kuća. Uspjeli smo k tomu nabaviti kostime

'IKA ŠKOMRLJ JE ČESTO govorila da ne zna ni gumb sašiti, ali da je ona arhitektica svojih kostima i da želi da budu izvedeni baš kako je i zamislila', pojašnjava Martina Petranović

i iz kazališta Gavella, Histriion, Žar ptica, Trešnja, kao i iz HNK Osijek, a dubrovačka izložba bit će dopunjena predivnim kostimima iz predstave s Dubrovačkih ljetnih igara 'Darsa-farsa' iz 2008. Iako nije bilo lako pronaći građu, valja zahvaliti kazalištima na susretljivosti oko izložbe.“

Na dubrovačkoj izložbi bit će prikazan i niz fotografija iz kazališnih predstava i puno skica koje su umjetnička djela. Ivana Bakal koja je kostimografkinja i radi sa studentima na Tekstilno-tehnološkom fakultetu, ističe kako su skice rađene u različitim tehnikama, od crteža olovkom do puno boja i različitih pristupa. „Ika je jako voljela crtati i igrati se bojama, čak smo pronašli njene skice za različite likove, gledane gotovo iz svakog kuta, do najsitnijih detalja. To pokazuje koliko je njoj likovni izričaj bio važan“.

Martina Petranović podsjeća i kako je bitno napomenuti da je Ika Škomrlj razlikovala za koga radi određenu skicu: jedne su bile za redateljice kojima je objašnjavala svoju umjetničku koncepciju, a druge su one koje je upućivala u krojačnicu i koje su bile vrlo detaljne. „Često bi govorila da ne zna ni gumb sašiti, ali da je ona arhitektica svojih kostima i da želi da budu izvedeni baš kako je i zamislila. Zato joj je bila jako važna komunikacija s krojačima, čiji je rad izuzetno cijenila“, napominje Martina Petranović.

NA TEZU DA SU KOSTIMOGRFIJE u prethodnom vremenu koje je svojim radom obilježila Ika Škomrlj bile raskošnije nego danas, obje Nacionalove sugovornice priznaju da je često bilo tako, iako u nekim razdobljima možda nije bilo ni novca ni materijala.

„Zato su tada kostimografi stvarali svoje materijale koje su kostimografi bojali, oslikavali, doradivali, ecali, stavljali print, ti materijali su bili umjetnička djela. U jednoj od bogatijih faza skupi materijali naručivali su se izvana, iz Njemačke, Italije, ali se onda izgubila ta kreativnost naših starih kostimografa. Tu prvenstveno mislim na Iku Škomrlj, ali i Cicu Dediđer kao njenu prirodnu nasljednicu, Doris Kristić i njeno poimanje tretiranja tekstila i slično. No ovo novo vrijeme, kada predstave izlaze kao s tvorničke trake, kostimografi su puno ograničeniji u svom radu i imaju puno manje vremena za pojedine predstave“, objašnjava Ivana Bakal.

Martina Petranović kaže kako su srećom pronašli kostime bazirane na spomenutoj ručnoj obradi materijala i uklopili ih u izložbu koja je otvorena u Dubrovniku, tako da su uspjeli svaki od postupaka koje je Ika Škomrlj primjenjivala, „oprimjeriti“ nekim od izloženih kostima.

Na pitanje po čemu je Ika Škomrlj, čija je karijera započela pedesetih godina prošlog stoljeća, a završila u drugom desetljeću 21. stoljeća, bila „Beskompromisna i svoja“ kako glasi naziv izložbe, Martina Petranović odgovara da se Ika uvijek uspijevala izboriti za svoje ideje: „To je nešto što svaki suradnik koji je s njom radio pamti. Ona je bila silno strastvena u onome što je radila, bila je izuzetno informirana i njezine

su ideje uvijek bile vrlo argumentirane. Uvijek je znala, s velikim uvjerenjem i znanjem redateljima objašnjavati zašto je baš tako zamislila određenu kreaciju u kontekstu koncepcije predstave i djela. No, ona je na isti način znala komunicirati i s izvođačima koje nikada nije zanemarivala.“

Ivana Bakal ističe: „Ika je imala sluha i izuzetno je poštovala izvođače i njihove primjedbe, ako ih je nešto na kostimu sputavalo. Razgovarala je s njima i prilagođavala im svoje kreacije maksimalno, da bi se u njima ugodno osjećali. Osim toga, ona je voljela surađivati i s redateljima i koreografima i sugerirati im na koji način bi se nešto moglo drugačije izvesti, kako bi predstava djelovala efektnije. Malo je takvih kostimografa, mnogi od njih samo slušaju želje redatelja i unutar toga ostvare svoj dio posla. Većina ih nema ambicije aktivno suoblikovati cjelokupno umjetničko djelo, dramsko, baletno, ili filmsko.“

Martina Petranović kaže kako je ova izložba podsjetila mnoge glumce i plesače na rad s Ikom Škomrlj. Među njima su bili i Goran Višnjić ili Ljiljana Gvozdenović koja je plesala u brojnim kostimima Ike Škomrlj od kojih se neki mogu vidjeti i na izložbi, poput „Mačke u Trnoražici“. Svi su oni potvrdili da je suradnja s Ikom bila ugodna i poučna, iako ona kao osoba sigurno nije bila jednostavna. „Ika je znala što hoće i zapravo se znala ljutiti sama na sebe kada bi popustila. Čak je sačuvana jedna bilješka na skici za jednu od prvih opera 'Nikola Šubić Zrinski' kojeg je osmislila. U njoj piše, otprilike: 'Mislim da to nisam izvela do kraja jer su bili previše drugačiji, nisam se usudila, sram me budi.'“

IVANA BAKAL DODAJE: „IKA JE BILA VRLO OŠTRA, vrlo stroga, vrlo iskrena i vrlo pravedna, to će za nju reći svi njeni suradnici i oni koji su od nje učili kao asistenti i kasnije postali kostimografi. Znala je izreći kritiku, kada joj se nešto nije sviđalo, ali i pohvalu kolegama nakon predstava, kako bi im pokazala da cijeni njihov rad. Svi smo mi od nje puno naučili i ona je ostavila cijelu generaciju svojih nasljednika.“

Upitana tko su bili uzori Ike Škomrlj kada je započela svoju karijeru, koliko se njen stil mijenjao kroz desetljeća i je li suvremena moda utjecala na njenu kostimografiju, Martina Petranović odgovara kako je formalno obrazovanje Ike Škomrlj pedesetih započelo na tadašnjem Odsjeku za scenografiju novopokrenute Kazališne akademije u Zagrebu. „Taj Odsjek je funkcionirao tijekom pedesetih i onda se ugasio. Scenografijom i kostimografijom su se stoga nerijetko bavili školovani slikari, kipari i arhitekti. Međutim, Ika je često spominjala profesore koji su tada predavali na ADU, i iako nisu bili direktno vezani za kostimografiju, mnogo su je naučili o kazalištu. Poput Ranka Marinkovića, Kamila Tompe, kojeg je jako cijenila, Habuneka, Gavelle i slično. Što se tiče kostimografije, pedesetih je bila vrlo poznata Inga Kostinčar, kao

'IZLOŽBA JE EDUKATIVNA jer pokazuje kako kostim nastaje, a onda se kroz snimke i fotografije predstava može vidjeti i kako on funkcionira na sceni', kaže Martina Petranović

predstavica pročišćenog i jednostavnog stila, a s druge strane Vanda Pavelić Weinert i ostali nasljednici Žedrinskog, odnosno ruske scenografske škole, čiji su predstavnici u Hrvatsku došli dvadesetih godina prošlog stoljeća i koji su joj po senzibilitetu više odgovarali. Puno je ideja crpila i iz povijesti umjetnosti i arhitekture, pa i glazbe. Ona je stalno učila i usavršavala se. Zato je njen rukopis uvijek bio drugačiji ali opet prepoznatljiv. No ono što je njoj bilo jako važno jest da se nikada ne poistovjećuje kostimografija i moda. Isticala je i da povijesni kostim u kazalištu nije samo povijesni, već uvijek ima neku interpretaciju i neki odmak.“

UTOM KONTEKSTU, IVANA BAKAL napominje kako je znanje koje kostimograf mora posjedovati vrlo kompleksno: „Onaj tko se želi baviti kostimografijom mora biti slojevit. Svaki budući kostimograf mora shvatiti da sve polazi od skica, od istraživanja teksta, od povijesti, socijalnog konteksta predstave i slično. Ipak, sve završava na onome što vidimo, a to je ili kazališni ili filmski ili televizijski kostim koji se mora uklapati u kontekst određenog djela. No najvažnije je da taj kostim bude beskompromisno izveden do kraja. To znači da kostimograf ne smije popustiti

u svojoj likovnosti, da mora birati materijale koji ne sputavaju izvođača i ne čine njegovu ulogu težom. Kostimograf ukratko mora biti široko obrazovan i sa svakim novim projektom mora ponovo istraživati i ponovo učiti. Zapravo, sa svakim projektom kreće se od nule.“

Nakon svega, postavlja se i pitanje je li Ika Škomrlj koja je bila međunarodno priznata, dovoljno priznata u Hrvatskoj. Martina Petranović smatra kako bi na to trebalo gledati u širem kontekstu priznatosti kostimografije kao umjetničke discipline: „Kada sam se osobno počela baviti proučavanjem kazališne likovnosti, scenografije i kostimografije, činilo mi se da je i kod nas, ali i u međunarodnim okvirima, počeo jačati teatrološki interes za te discipline. Otada do danas mislim da se vidi zamjetan pomak na bolje. Čini mi se da smo i mi uspjeli potaknuti taj interes i knjigama i izložbama. A Ika je upravo zahvaljujući tome i dobila adekvatno mjesto u hrvatskoj kulturi, kao što je još za života i dobila sve najvažnije nagrade na području kulture i umjetnosti, kao i one za životno djelo. Osim toga, njene smo radove uspjeli uvrstiti i u pregled svjetske kostimografije i scenografije devedesetih godina, a njeni su kostimi bili i dio međunarodne izložbe 'Na mijeni stoljeća' koja je prije nekoliko godina održana u Varšavi.“

IPAK, IVANA BAKAL PODSJEĆA: „Martina je od početka našeg zajedničkog rada isticala taj izraz 'Pepeljuga' i moram reći da je kostimografija i dan danas nerijetko Pepeljuga u hrvatskom kazalištu, kao i na filmu.“

Autorice na kraju naglašavaju kako su nakon zagrebačkog potresa stradala sva kazališta i njihovi depoi i nadaju se kako će pronaći suvornike u Gradu i Ministarstvu kulture koji bi imali sluha za njihove apele da se ta grada spasi.

„Ovo je pravi trenutak da se pokrene kazališni muzej koji bi obuhvaćao i kazališnu likovnost, kostimografiju, scenografiju, plakate i light design, ali i cjelokupnu povijest hrvatskog kazališta“, zaključuju.

■ IKA ŠKOMRLJ, JEDNA OD NAJBOLJIH HRVATSKIH KOSTIMOGRAFKINJA, UMRLA JE PRIJE TRI GODINE